

Innovasjonstalen 2013, Gunn Ovesen

Vi går nå inn i Norges største jubileum:

Vi markerer to hundre års-jubileet for vår grunnlov, og mer enn et hundre års selvstendighet. Grunnloven og selvstendigheten skapte et rammeverk, men det er vår skaperevne og -vilje som har gjort Norge til det landet vi er i dag. Innovasjon og nyskaping er den røde tråden i vår historie: Uten innovasjonsevne hadde vi aldri kommet til sydpolen først. Uten nysgjerrighet og innovasjonsevne hadde vi aldri funnet det sorte gullet på Ekofisk lille julaften i 1969. Og uten innovasjonsevnen ville fesk fortsatt bare vært fesk – ikke medisin, parfyme eller drivstoff.

Skaperevnen og innovasjonsviljen skal ta oss videre igjennom jubileumsåret 2014. Mitt bidrag i dag er at jeg lover å gi Norge en dag hvert år der innovasjonsfokuset er viktigere enn alt annet. Statsministeren har sin nyttårstale. Sentralbanksjefen har sin årstale. Jeg vil holde landets innovasjonstale, hvert år.

Jeg kommer til å starte med å beskrive situasjonen slik jeg ser den, og peke på noen helt sentrale utfordringer for Norge. Så vil jeg legge fram mine forslag til å løse noen av de utfordringene vi står overfor.

Norge er et av verdens beste land å leve i. Det er lett å starte bedrift her, vi har ordnede forhold og flate strukturer, vi har fantastisk natur, vi er omstillingsdyktige og vi er noen resere til å ta i bruk ny teknologi på alle områder. Men Norge har et problem: Vi er avhengige.

Vi er avhengige av olje og gass, og derfor er vi sårbare. Vi har en todelt økonomi, der olje, gass og sjømat går bra, mens resten av næringene lever i en stadig tøffere hverdag. Sentralbanksjefen pekte på det samme i sin årstale i februar. Mitt svar er like enkelt som det er komplisert:

Norge trenger et mangfoldig næringsliv.

Vi trenger et næringsliv som er i stand til å utnytte de mulighetene som ligger i økonomiske, teknologiske og kulturelle endringer. Vi vet aldri hvor etterspørselen og markedene går. Om vi som nasjon sørger for at vi har et mangfold av kunnskap og næringsmiljøer, er vi beredt når nye muligheter byr seg. Det var vår verdensledende kompetanse på vannkraft og maritim sektor som gjorde at vi lyktes i leverandørindustrien.

Vi trenger et fargerikt fellesskap og en stor palett å velge fra! For å få større mangfold må vi satse mer på innovasjon. Mer dristig innovasjon, der bedriftene utvikler helt nye varer og tjenester, og helt nye måter å levere dem på. På den måten skaper de ny aktivitet når de markedene vi kjenner fra før, forsvinner. Det betyr ikke at vi skal satse på helt nye aktiviteter på områder vi ikke har greie på. Vi må få til økt mangfold på de områdene der vi er gode.

Det er ikke i seg selv et problem at olje, gass og sjømat gjør det bra. Det er derimot et problem at mange av de andre næringene ikke er robuste nok. Mange av bedriftene opplever at deres markeder ikke er villige til å betale de samme prisene som man finner i petroleumsnæringene. Vi har med andre ord en strukturell utfordring. Følgene av dette er at i noen regioner har bedriftene vansker med å få tak i nok og riktige folk, mens andre områder mister den ene hjørnesteinsbedriften etter

den andre. Se på Oppland og Hedmark: Der er det i alt 536 arbeidsplasser knyttet til olje og gass. Hvor mange er det i Rogaland? 53 000!¹

Todelingen gir Norge to store utfordringer: Den ene er at tradisjonelle næringer som er bygget opp over lang tid blir borte. Mye kunnskap og nettverk går tapt. Det er både dyrt og tidkrevende å bygge ny kunnskap og nye, produktive relasjoner. Den andre og største utfordringen er at hvis olje- og gassprisene synker, vil de sentrale bedriftene innenfor denne næringen se inntektene falle dramatisk. Det får store konsekvenser for bedriftene, og for Norge som samfunn.

Kjære forsamling: Innovasjon Norge er på mange måter Norges øyne og ører ut i verden. Hvert år snakker mine medarbeidere over hele verden med mange tusen norske bedrifter. Bedriftene forteller dem at det er vanskeligere enn noen gang å hevde seg i konkurransen. De forteller at kostnadsnivået i Norge er så høyt, at selv når vi leverer verdens beste varer og tjenester, er det svært vanskelig å slå konkurrentene. – I noen tilfeller får vi ikke en gang stille på startstreken. Mange der ute er gode, og de fleste av dem leverer til lavere pris enn oss.

Timelønnen for norske industriarbeidere ligger på topp med 64 dollar per time. Tilsvarende tall for USA er 35 dollar. Lønnsnivået i norsk industri nærmer seg med andre ord det dobbelte av det amerikanske.² Mange av bedriftene i fastlandsnæringene, har nå lavere marginer enn noen gang tidligere, og mange av dem opererer på smertegrensen. Kombinasjonen av høye timelønnskostnader og høyt prisnivå kan bety kroken på døra. For å være helt sikre, har vi gjort en undersøkelse om dette. 40 prosent av de 2000 bedriftene som svarte, opplever at konkurransen har økt fra året før. I fjor sa 36 prosent det samme. Det betyr at presset øker.³ Dette er et problem bedriftene selv er godt kjent med, og mange av dem gjør det de kan for å løse det.

Vi innoverer mindre, nå når vi bør innovere mer!

Innovasjonsstatistikken fra Statistisk sentralbyrå viser det samme: en jevn nedgang i bedriftenes innovasjons-aktiviteter fra 2006 til i dag.⁴

Det medarbeiderne mine forteller meg, er at de utsatte næringene ikke har råd til å innovere, mens de som har råd – slik som petroleum og havbruk – ikke har tid. De understreker også at dette er mer

---

¹ Rapport fra IRIS i Stavanger "Industribyggerne: Norsk olje- og gassnæring ut med havet og mellom bakkar og berg". Rapporten er en detaljert oversikt over hvordan sysselsettingsvirkningene av norskbasert petroleumsvirksomhet (250 000 ansatte) fordeler seg på de ulike fylkene <http://www.iris.no/publications/414551636/2013-031>

² US Bureau of Labor Statistics <http://www.bls.gov/news.release/pdf/ichcc.pdf>

³ Bedriftsundersøkelse gjennomført av Perduco for Innovasjon Norge 4. mars til 4. april 2013, 2002 respondenter.

⁴ SSBs innovasjonsundersøkelse viser at andelen norske foretak som introduserte produkt- eller prosessinnovasjoner i perioden 2008 til 2010 gikk ned med 2 prosentpoeng i forhold til perioden 2006-2008.

Totalt sett er andelen foretak som rapporterer å ha introdusert produkt og prosess-innovasjoner redusert fra 27 til 24 prosent. Dette er en tilsvarende reduksjon som ved forrige undersøkelse.

Ser vi på Norge sammenlignet med EU så steg andelen bedrifter i EU som drev med innovasjon i perioden 2008-2010 med 2 prosent, mens den i Norge sank med 5 prosent. <http://www.ssb.no/teknologi-og-innovasjon/artikler-og-publikasjoner/innovasjon-i-norsk-naeringsliv-2008-2010>

enn et spørsmål om hvor mye innovasjon bedriftene satser på. Det handler like mye om hva slags innovasjon de arbeider med. Mange bedrifter er fanget i en logikk der det eneste som gjelder er å løpe fortere. Det er mye prosessinnovasjon i disse bedriftene, og i en lang periode har de klart å øke produktiviteten tilstrekkelig til å være med i konkurransen. Viktige grep er automatisering og små, stegvise endringer i produksjonsmetode og organiseringen av arbeidet. Lønnskostnadene utgjør bare en liten del av disse bedriftenes samlede kostnader. Innkjøp av teknologi og kunnskap utenfra er en større del, og derfor har de taklet det norske kostnadsnivået bra.

Det er ikke noe galt i denne formen for innovasjon. På mange måter har norsk næringslivs suksess vært bygd på slik innovasjon. Men det er grenser for hvor lenge man kan lykkes med denne strategien før de andre løper like fort. Det som trengs er dristig innovasjon! – Innovasjon som åpner for nye typer produkter, nye markeder.

Skogbruket er kanskje det beste eksempelet på at stegvis innovasjon ikke lenger er nok. Jeg er overbevist om at det norske skogbrukets store problemer først og fremst skyldes mangelen på klare innovasjonsstrategier. Næringen satset på kjent "kjernevirksomhet" – tømmer til bygningsmaterialer og papir. Det var fornuftig å produsere papir på kort sikt – før nettbrett og smarttelefoner inntok hverdagen. Men det låste næringen til ett bestemt marked, som nå er i ferd med å svekkes sterkt, og kanskje forsvinne. Hadde næringen utviklet større mangfold og sterkere markedsorientering, ville den raskere funnet nye lønnsomme områder, framfor å havne i den krisen den er i nå.

Men det er fortsatt håp for norsk skog. Trevirke kan brukes til mye, inkludert tekstiler, mat og erstatning for olje. Næringen må i større grad våge å utforske disse mulighetene. Vi har for eksempel stimulert til innovasjon i treklyngen på Follo. Nå går Avinor inn og ser på muligheten for å bruke trevirke til å produsere drivstoff til fly.

Det er dristig.

Så vil mange hevde at det faktisk går bra for Norge og norsk økonomi – selv for fastlandsøkonomien! Ja, ikke bare bra – men veldig bra! Det er vekst i fastlandsøkonomien. Ny teknologi og eksisterende investeringer i Nordsjøen gjør at petroleumsnæringen kommer til å leve godt i lang, lang tid ennå. Vi har verdensledende klynger og den beste kompetansen innenfor olje og gass, maritim og fiskeoppdrett.⁵ Vi har dyktige bedrifter med stor evne til omstilling og produktivitetsøkning. Vi har en kultur preget av tillit og åpenhet, og derfor har vi stort rom for problemløsende, medarbeider-drevet læring og innovasjon.

Alt dette er bra. Vel og bra. Men våre nøkkelnæringer er i svært stor grad avhengige av verdensmarkedene, og utviklingen der er høyst usikker. Å sitte igjen med en eller to dominerende næringer, er å satse Norges framtid på ett eller to kort. Hva om markedet for olje og gass bryter sammen fordi det finnes så gode alternative energikilder? Hva om laksen utkonkurreres av andre, billigere fiskeslag? Dette er ikke science fiction – det er realitet. Hvem ville sagt for fem år siden at skifergass kom til å konkurrere med norsk gass? Hvem hadde trodd at USA skulle bli selvforsynt med energi?⁶

---

⁵ Se Torger Reve og Amir Sasson: *Et kunnskapsbasert Norge*, for en drøfting av sterke norske klynger.

⁶ Ulike kilder viser til ulike tall for USAs energibehov, men det er enighet om at de allerede er selvforsynte for energi totalt sett, eller vil bli det innen kort tid. BP mener USA vil bli selvforsynt innen 2030. <http://www.ft.com/intl/cms/s/0/1871d6ba-4201-11e1-a1bf-00144feab49a.html#axzz2UThNNsLZ>. IEA (The International Energy Agency) mener USA vil bli selvforsynt innen 2020, når landet blir en nettoeksportør av olje <http://blogs.scientificamerican.com/plugged-in/2012/11/13/u-s-poised-for-energy-self-sufficiency/> US Energy

Veksten i Kina viser tegn til å flate ut.⁷ Mindre etterspørsel fra midtens rike kan føre oss enda lenger ut i periferien; det vil senke prisene på de råvarene vi tjener så godt på i dag.

Vi kan ikke gjøre det myten vil ha oss til å tro at strutsen gjør – stikke hodet i sanden. Vi må ta konsekvensene av de utviklingstrekkene vi ser. Vi må skape et større mangfold i norsk næringsliv.

Innovasjon Norge kan ikke alene ta ansvaret for innovasjonsdrevet verdiskaping for neste generasjon. Men som leder for denne virksomheten har jeg lyst til å peke på tre grunnleggende grep som må tas:

For det første: Vi må sikre et best mulig samspill mellom bedriftene, klyngene og kompetansemiljøene, både lokalt og internasjonalt. For å få til det, må vi forsterke satsingene på ulike typer sentre og klyngeprogrammer. Disse miljøene må være treffsikre og forstå markedets behov. Jeg mener at etableringen av Global Centres of Expertise vil være med på å styrke norsk næringslivs evne til å hente inn kunnskap utenfra. Det vil igjen styrke konkurransevnen. Vi har et Norwegian Center of Expertise på Raufoss, og jeg har med egne øyne sett hvordan bedriftene der bruker sine nasjonale og internasjonale nettverk til læring og nyskaping. Når Kleven verft i Ulsteinvik trekker skipsproduksjon hjem fra Polen ved å installere sveiseroboter i verftshallen, hvem låner de kompetanse fra? Raufoss! Det er slike samspill vi trenger. Det er dristig innovasjon!

For det andre: Vi må satse på innovasjon i offentlig sektor. Offentlig sektor er en betydelig del av norsk økonomi og sikrer også det private næringslivet en rekke oppdrag. Derfor må vi skape en kultur for innovasjon, en kultur der nyskaping premieres, og der det er lov å feile. Ledere som ønsker å gjøre endringer til det bedre i offentlig sektor står nå overfor to mulige utfall: Om du lykkes kan du miste budsjettene, fordi innovasjonene fører til innsparinger. Og hva skjer med ledere i det offentlige som mislykkes med innovasjoner? Det er få insentiver til innovasjon i offentlig sektor. Dristighet må vi se langt etter.

Og for det tredje: Vi må trene gründer-muskelen. Når vi er avhengige av få sektorer og verdensøkonomien er usikker, er gründerkap en god forsikring. Nye bedrifter er raskere til å utnytte nye markedsmuligheter, og raskere til å etablere nye forretningsmodeller når det skjer endringer. All innovasjon er risiko. Jo dristigere innovasjon, desto større risiko. Gründerkap er kanskje den største. Det er god samfunnsøkonomi når staten tar noe av risikoen hos modige gründerne og framsynte bedrifter som tenker og skaper noe genuint nytt.

Min konklusjon er at altså vi gjør norsk økonomi mer robust gjennom å velge mangfoldet. Det får vi til ved å gjøre følgende:

- Satse mer på å koble bedriftene, næringsmiljøene og kompetansemiljøene så klokskapen deles mest mulig.
- Innovasjon må bli en naturlig dimensjon i offentlig sektor.
- Staten må ta mer av risikoen for å hjelpe dristige gründerne i starten.

Et ordtak sier at på sikt vil det helst gå bra. Det er ikke noe rart, for vi er verdens heldigste land, med naturressurser som andre bare kan drømme om. Men det er ikke hellet som gjør at vi lykkes. Det er det enkelte mennesket og samfunnets syn på dristighet, vilje, og innovasjon som avgjør om vi lykkes.

Information Administration rapporterer at USA vil bli nettoeksportør av gass innen 2020.

http://www.eia.gov/forecasts/aeg/chapter_executive_summary.cfm

⁷ <http://online.wsj.com/article/SB10001424052702303649504577494832812388946.html>